

nisty *Mariana Szykowského* (1883–1952). Není možné se v rámci recenze zastavit u jednotlivých profilů, je však třeba přiznat, že Pelikánové se podařilo shromáždit objektivní materiály, ocenit autory pro jejich uhranutí polskou literaturou a udržet kontinuální hodnotová měřítka.

Ohlédneme-li se za celkem, musíme Krystyně Kardyni-Pelikánové vzdát velký dík za vskutku fundované a také zapálené zaujetí, které – jako původem Polka, která se vdala za Čecha – věnovala zmapování dějin české polonistiky a tvorbě portrétů jejích nejvýznamnějších aktérů. Myslím si, že příznačný pro její počin je text na první straně obálky, který má publikaci stručně charakterizovat a potenciálním zájemců doporučit: „*Knižka je vynikajícím příkladem literární komparatistiky – její autorka klade otázky, v perspektivě dějin literatury, v čem spočívají rozdíly v chápání dvou sobě blízkých literatur: české a polské? Co rozhodovalo o české recepci Mickiewicze, Słowackého a Norwida? Kdo byli učenci, kteří Čechům přibližovali polskou literaturu? Tato knížka, zkomponovaná ze studií dokonale podložených dokumentárním materiálem, je nezbytná pro slavisty i pro každého, kde se zajímá o historické vztahy české a polské kultury.*“ (překlad L. Š.) K tak pregnantní charakteristice na závěr není co dodat.

Ludvík Štěpán

ŽIVÁ BIBLE

František Kautman: *O smyslu oběti. Biblické reflexe.* Redakce: Jan Majcher a Vladimír Novotný. CHERM, Praha 2003.

Libuši Brodové věnoval František Kautman (roč. 1927), básník, prozaik, literární vědec a esejista (mj. *Boje o Dostojevského*, 1966; *St. K. Neumann. Člověk a dílo – 1875–1917*, 1966; *Literatura a filosofie*, 1968; *F. X. Šalda a F. M. Dostojevskij*, 1968; *Masaryk – Šalda – Patočka*, 1990; *Svět Franze Kafky*, 1990, něm. 1996; *Dostojevskij. Věčný problém člověka*, 1992; *Polarita našeho věku v díle Egona Hostovského*, 1993; *K typologii literární kritiky a literární vědy*, 1996; *O literatuře a jejích tvůrcích*, 2001) dvě své reflexe, které vznikaly v létě 1980 a ovšem – vzhledem k politické situaci země i autora – nemohly ve svém čase vyjít.

Zdá se, že jejich datace není náhodná: roku 1979 vyšel v češtině tzv. ekumenický překlad bible a práce s texty v tomto svazku dokládá, že to byl pro Kautmana podstatný impuls. Pamětníci vědí, že ani tento překlad bible se nedal sehnat v běžné distribuci, kupoval se na farách a od známých, často přes dvě či tři ruce. I když je ze stylizace a formulování klíčových problémových okruhů patrné, kdy text vznikl (po helsinské naději roku 1975 opětne zmrazení mezinárodní situace a nebezpečí konfliktu), řada jeho vět je až neuvěřitelně živá dodnes. Především se tu setkává Kautman jako rusista, znalec Dostojevského a analytik židovského tématu s díly, která vznikala v židovském prostředí a již před tisíci lety kladla „prokleté otázky“.

V první studii *O smyslu oběti* – jakož i v dalším opusu – nezapře Kautman existencialistický směr svého myšlení již v první větě („V okamžiku, kdy je člověk zrozením nezávisle na své vůli vržen do existence...“ s. 13); před ekology a Josefem Šmajsem formuluje tezi o protipřírodnosti etiky, osudově rozporné povaze člověka jako součásti přírody, která se z ní vydělila a postavila se proti ní. Člověk je podle Kautmana podivný tvor: ztratil téměř všechny instinkty a nahrazuje je složitou soustavou znaků (s. 22), již často dochází k řešení, které bylo instinktivnímu člověku dávno známo: „Po staletí medicína doporučovala zánětlivé procesy a otoky udržovat v teple, dnes naopak se vyžaduje, aby se držely v chladu. Desetiletí se nařizovalo, aby se otevřené rány, například po vytržení zubu, vyplachovaly a dezinfikovaly, nyní se naopak vyžaduje po jednorázové dezinfekci nechávat ránu v naprostém klidu, aby se co nejrychleji zacelila.“ – s. 22). To, co člověka delimituje z přírody, je však především reflexe vlastní konečnosti a smrtelnosti celé biosféry a Země jako takové; východiskem z toho může být sebevražda nebo sebeobětování, které drasticky upomene na nutnost obratu v lidských dějinách: „Jestliže se někdo řítí k okraji strmé skály, pod níž zeje hluboká propast, jistě nikdo nebude nazývat reakcionářem toho, kdo se ho bude snažit zadržet a vrátit zpátky. Tím méně pak toho, kdo se sám dobrovolně vrhne do propasti, aby ostatní varoval. Nepochybně zahyne, ale bez jeho oběti se vrhnou do propasti všichni.“ (s. 72).

Skvělé jsou Kautmanovy Biblické reflexe: projevuje v nich především lásku k tomuto textu, neúplatnou kritičnost a důslednou historicitu myšlení. Jednotlivé knihy Starého a Nového zákona probírá krok za krokem, uvádí je citátem, který pak komentuje. Pozoruhodné jsou jeho úvahy o Genezi a stromu poznání, o volbě, změně jazyků, bezvýhradnosti víry a jejich odvrácených stranách (Abraham a Izák: „V dějinách se na Boha odvolávalo tolik zločinců, že je dnes lepší prověřovat i spravedlnost božích příkazů, pokud je to v našich silách.“), o tajemném zápasu Jákoba s Bohem („...smysl lidského údělu si člověk musí vybojovat i proti Bohu.“ – s. 96). Brilantní jsou Kautmanovy úvahy o „přinucení ke svobodě“ (Exodus): „Proto je krok z říše nesvobody do říše svobody tak obtížný a skok z říše svobody do nesvobody tak snadný, že je často nepostřehnutelný.“ (100–101). Z desatera vyjímá svobodu volného času (šábes, neděle), v pasážích o Knize smlouvy zkoumá nejstarší právní normy, v psaní o Leviticu se dotýká problému eugeniky a lásky kontra biologické podstaty člověka („Vrátit člověka zpět do formy biologické existence nelze – přestal by být lidskou bytostí a společností se změnila v lidské stádo.“ – s. 121). Z Numeri si vybírá problém pohlavní lásky, z Deuteronomia paradox dnešního sváru tří monoteistických náboženství v jednom prostoru (judaismus, křesťanství a islám). Zcela jistě parádními partiemi Kautmanova kritického myšlení i vysokého stupně citlivosti jsou jeho reflexe Kazatele a Písně písní. V jiných částech mluví o polidšující funkci umění, o Šalamounově moudrosti, která je spíše schopností filozofovat a umělecky tvořit než vědecky bádát, fascinující jsou také reflexe o knihách Jób a Izajáš.

V jeho kontemplacích o Novém zákoně se mihne Ježíšův odraz buddhismu, jeho osud jako osud všech reformátorů (přišel naplnit, ale také zrušit). Hodně místa autor věnuje Pavlovi a paulismu (aluze z Dostojevským a jeho Bratry Karamazovovými apod.): „Křesťanství přerůstalo v moc bezmocných, sílilo každým dnem a když konečně samo uchopilo vládní moc a měč do svých rukou, znamenalo to sice přípravu k vítěznému světovládnému tažení, ale současně jeho vnitřní oslabení, které překonává v naší době hlavně tam, kde je opět moci a meče zbaveno.“ (s. 298). Osobitými topoi Kautmanových reflexí je problém lidské sexuality, který jako červená nit prochází celým jeho dílem, a s tím spojený leimotiv lásky jako spásné síly, která činí člověka člověkem i v konečné tragičnosti jeho údělu.

Františka Kautmana zná brněnská veřejnost z jeho přednášek pro vědecké společnosti, například na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity; po řadě jeho knih, které se ze samizdatu přestěhovaly do prestižních nakladatelských domů, má nyní možnost spolu s ním přemýšlet o odkazu knihy knih a o jejím protnutí s naším převratnou dobou.

Ivo Pospíšil

PROCHÁZKY S RUSKÝMI SPISOVATELI

Miroslav Zahrádka: *Toulky s ruskými spisovateli*. FF Univerzity Palackého, Olomouc 2003, 123 s.

Kniha předního českého rusisty, profesora olomoucké university Miroslava Zahrádky *Toulky s ruskými spisovateli* přichází v době, kdy je, bohužel, ruské literatuře a kultuře věnována u nás pouze marginální pozornost. Vydání této publikace je cenným obohacením české rusistiky posledního desetiletí.

Publikace obsahuje deset částí, v nichž jsou představováni ruští spisovatelé (Puškin, Kurajev, L. N. Tolstoj, Granin, Gorkij, Astafjev, Šolochov, Baklanov, Bulgakov, Ajtmatov) a s nimi nebo přesněji jejich prostřednictvím se autor „toulá“, putuje v čase a prostoru dvou minulých století. Miroslav Zahrádka, který je známý jako autor celé řady odborných monografií i učebních textů, tentokrát zvolil poněkud neobvyklý žánr. Jedná se o originální eseje, připomínající do jisté míry Erenburgovy paměti Lidé, roky, život. Každá z „toulek“ (žánrová forma, kterou, jak autor přiznává v úvodu, si vypůjčil u Andreje Siňavského) má charakter jako by rozpomínání, autor si vybavuje dojem z prvního setkání s tvorbou spisovatele a od tohoto momentu se na principu řady asociací začíná odvíjet jeho fiktivní, cesta, na níž potkává nejen zmíněné literární velikány, ale vzpomíná na různé události literárního života i detaily vlastní biografie.